

UNIVERSITÀ
DEGLI STUDI
FIRENZE

FLORE

Repository istituzionale dell'Università degli Studi di Firenze

DESIGN I POMIAR KRYTYCZNYKRAJOBRAZU MIEJSKIEGO FLORENCJI.METODA ANALITYCZNA NA RZECZZRÓWNOWAŻONEGO

Questa è la Versione finale referata (Post print/Accepted manuscript) della seguente pubblicazione:

Original Citation:

DESIGN I POMIAR KRYTYCZNYKRAJOBRAZU MIEJSKIEGO FLORENCJI.METODA ANALITYCZNA NA RZECZZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU ZABYTKOWYCH KOMPLEKSÓW MIEJSKICH WPISANYCH NA LISTĘ ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I PRZYRODNICZEGO - DI-SEGNO E RILIEVO CRITICO DEL PAESAGGIO URBANO DI FIRENZE. UN METODO DI ANALISI PER LO SVILUPPO SOSTENIBILE DEI

Availability:

The webpage <https://hdl.handle.net/2158/394508> of the repository was last updated on

Publisher:

TaiwPn Universitas University of Cracow, Copyright by Wydział Architektury Politechniki Krakowskiej im T.

Terms of use:

Open Access

La pubblicazione è resa disponibile sotto le norme e i termini della licenza di deposito, secondo quanto stabilito dalla Policy per l'accesso aperto dell'Università degli Studi di Firenze (<https://www.sba.unifi.it/upload/policy-oa-2016-1.pdf>)

Publisher copyright claim:

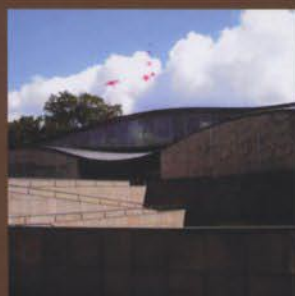
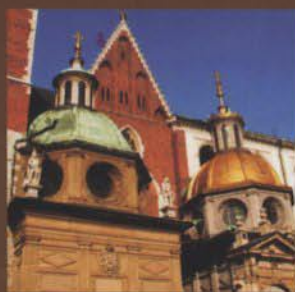
La data sopra indicata si riferisce all'ultimo aggiornamento della scheda del Repository FloRe - The above-mentioned date refers to the last update of the record in the Institutional Repository FloRe

(Article begins on next page)

FLORENCJA I KRAKÓW
MIASTA PARTNERSKIE W EUROPIE - WSPÓLNE DZIEDZICTWO KULTURY

FIRENZE E CRACOVIA
CITTÀ GEMELLATE IN EUROPA - UNA COMUNE EREDITÀ CULTURALE

FLORENCE & CRACOW
TWIN CITIES IN EUROPE - COMMON CULTURAL HERITAGE

**MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA ZORGANIZOWANA W RAMACH OBCHODÓW 750-LECIA
LOKACJI KRAKOWA**

**CONFERENZA INTERNAZIONALE ORGANIZZATA NELL'AMBITO DELLE CELEBRAZIONI DEL
750 SIMO ANNIVERSARIO DELLA LOCAZIONE DI CRACOVIA**

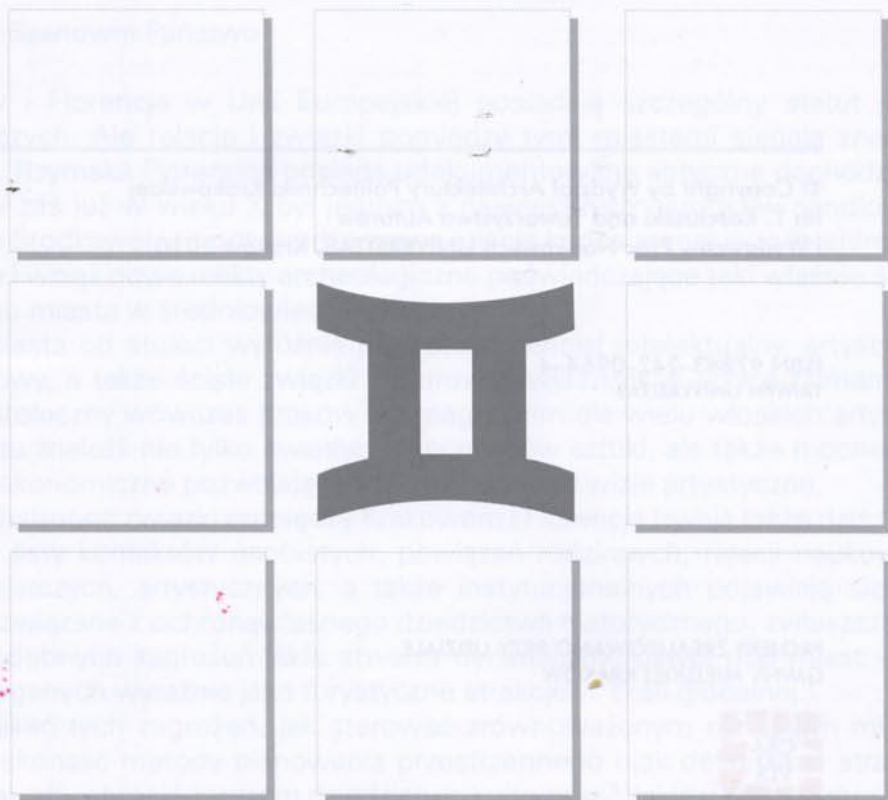
**THE INTERNATIONAL CONFERENCE ORGANISED WITHIN THE FRAMEWORK
OF THE CELEBRATIONS COMMEMORATING THE 750th ANNIVERSARY
OF THE ACT OF LOCATION OF CRACOW**

universitas

FLORENCJA I KRAKÓW
MIASTA PARTNERSKIE W EUROPIE - WSPÓLNE DZIEDZICTWO KULTURY

FIRENZE E CRACOVIA
CITTRÍ GEMELLATE IN EUROPA - UNA COMUNE EREDITRÍ CULTURALE

FLORENCE & CRACOW
TWIN CITIES IN EUROPE - COMMON CULTURAL HERITAGE

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA ZORGANIZOWANA W RAMACH
OBCHODÓW 750-LECIA LOKACJI KRAKOWA

CONFERENZA INTERNAZIONALE ORGANIZZATA NELL'AMBITO DELLE CELEBRAZIONI DEL
750 SIMO ANNIVERSARIO DELLA LOCAZIONE DI CRACOVIA

THE INTERNATIONAL CONFERENCE ORGANISED WITHIN THE CELEBRATIONS OF THE
750th ANNIVERSARY OF THE ACT OF LOCATION OF CRACOW

Kraków 2010

© Copyright by Wydział Architektury Politechniki Krakowskiej
im T. Kościuszki and Towarzystwo Autorów
i Wydawców Prac Naukowych UNIVERSITAS, Kraków 2010

ISBN 97883-242-0964-4
TAIWPN UNIVERSITAS

PROJEKT ZREALIZOWANO PRZY UDZIALE
GMINY MIEJSKIEJ KRAKÓW

www.universitas.com.pl

SPIS TREŚCI

Andrzej Kadłuczka

MIASTA PARTNERSKIE: KRAKÓW – FLORENCJA W EUROPIE, WSPÓLNE DZIEDZICTWO KULTURY	I
CITTÀ GEMELLATE: CRACOVIA – FIRENZE IN EUROPA, UN PATRIMONIO CULTURALE COMUNE	III
FOREWORD FLORENCE AND CRACOW, TWIN CITIES IN EUROPE – COMMON CULTURAL HERITAGE	V

Jacek Majchrowski

SŁOWO WSTĘPNE	VII
INTRODUZIONE	VIII
FOREWORD	IX

Tomasz Merta

LIST DO UCZESTNIKÓW KONFERENCJI	XI
LETTERA AI PARTECIPANTI ALLA CONFERENZA	XII
LETTER TO PARTICIPANTS OF CONFERENCE	XIII

Eugenio Giani

FLORENCJA I KRAKÓW – MIASTA PARTNERSKIE	XV
FIRENZE E CRACOVIA CITTÀ GEMELLATE	XVIII
FLORENCE AND CRACOW – PARTNER CITIES	XXI

Giovanni Sciola

FLORENCJA I KRAKÓW: DWIE STOLICE KULTURY	XXV
FIRENZE E CRACOVIA: DUE CAPITALI DELLA CULTURA	XXVIII
FLORENCE AND CRACOW: TWO CAPITALS OF CULTURE	XXXI

Oberdan Armanni

FLORENCJA: NOWY PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO A ZABYTKOWE CENTRUM	5
FIRENZE: NUOVA PIANIFICAZIONE TERRITORIALE E CENTRO STORICO	9
FLORENCE – NEW SPATIAL DEVELOPMENT PLAN AND THE HISTORIC CENTRE	12

Maria Teresa Bartoli

NOWE SPOSTRZEŻENIA NA TEMAT ŚWIECKIEJ ARCHITEKTURY GOTYCKIEJ WE FLORENCJI	19
PER UNA NUOVA CONOSCENZA DELL'ARCHITETTURA CIVILE GOTICA A FIRENZE	24
TOWARD A NEW KNOWLEDGE OF GOTHIC CIVIC MONUMENTS IN FLORENCE	27

Antonello Bello

DOKUMENTACJA I OPRACOWANIE DANYCH W BADANIACH NAD ZABYTKAMI	37
DOCUMENTAZIONE E GESTIONE DEI DATI PER LA CONOSCENZA DEI BENI CULTURALI	42
DOCUMENTATION AND DATA PROCESSING IN ARCHITECTURAL STUDIES OF HISTORIC MONUMENTS	46

Zbigniew Jan Białkiewicz

„STYL FLORENCKI”, „STYL SCHINKLOWSKI” I NEORENEANS WŁOSKI W ARCHITEKTURZE XIX-WIECZNEGO KRAKOWA – PRÓBA SYNTETY	51
LO „STILE FIORENTINO” COME SEGNO DEL NEORINASCIMENTO ITALIANO NEL'ARCHITETTURA DI CRACOVIA NE L XIX SECO LO. UN TENTATIVO DI SINTESI	73
“FLORENCE STYLE”, AS A MANIFESTATION OF ITALIAN NEO-RENAISSANCE IN THE ARCHITECTURE OF THE 19TH CENTURY CRACOW – AN ATTEMPT AT A SYNTHETIC SUMMARY	85

Cezary Buśko

KRAKOWSKI RYNEK GŁÓWNY W ŚWIELE BADAŃ ARCHEOLOGICZNYCH PRZEPROWADZONYCH W LATACH 2005-2007	107
LA PIAZZA DEL MERCATO DI CRACOVIA ALLA LUCE DELLE RICERCHE ARCHEOLOGICHE CONDOTTE NEGLI ANNI 2005-2007	115
CRACOW'S MAIN MARKET SQUARE IN THE LIGHT OF THE ARCHAEOLOGICAL RESEARCH IN THE YEARS 2005 -2007	123

Carolina Capitanio	
DESIGN I POMIAR KRYTYCZNY KRAJOBRAZU MIEJSKIEGO FLORENCJI. METODA ANALITYCZNA NA RZECZ ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU ZABYTKOWYCH KOMPLEKSÓW MIEJSKICH WPISANYCH NA LISTĘ ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I PRZYRODNICZEGO	135
DISEGNO E RILIEVO CRITICO DEL PAESAGGIO URBANO DI FIRENZE. UN METODO DI ANALISI PER LO SVILUPPO SOSTENIBILE DEI CENTRI STORICI PATRIMONIO MONDIALE DELL'UMANITÀ	140
DESIGN AND CRITICAL SURVEY OF THE URBAN LANDSCAPE OF FLORENCE. AN ANALYTICAL METHOD FOR A SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF HISTORIC URBAN SITES AT THE UNESCO WORLD HERITAGE LIST	144
Roberto Corazzi	
KOPUŁA KATEDRY SANTA MARIA DEL FIORE – HISTORIA I BADANIA	153
LA CUPOLA DI SANTA MARIA DEL FIORE – STORIA E INDAGINI	160
THE DOME OF SANTA MARIA DEL FIORE – HISTORY AND RESEARCH	167
Paolo Del Bianco	
LIFE BEYOND TOURISM – POZA TURYSTYKĄ NA RZECZ DIALOGU MIĘDZYKULTUROWEGO	187
LIFE BEYOND TOURISM - OLTRE IL TURISMO PER IL DIALOGO INTERCULTURALE	197
LIFE BEYOND TOURISM FOR THE INTERCULTURAL DIALOGUE FOR TOURISM BASED ON VALUES, NOT JUST ON CONSUMER SERVICES	206
Czesław Dźwigaj	
SZTUKA JAKO DIALOG POROZUMIENIA MIĘDZYKULTUROWEGO	217
ARTE – ON DIALOGO INTERCULTURALE L'ARTE COME DIALOGO DI COMPRESIONE INTERCULTURALE	222
ARTE – ON DIALOGO INTERCULTURALE ART AS THE DIALOGUE OF THE INTER-CULTURAL MUTUAL UNDERSTANDING	226
Carlo Francini	
PLAN ZARZĄDZANIA ZABYTKOWYM CENTRUM FLORENCJI	231
IL PIANO DI GESTIONE DEL CENTRO STORICO DI FIRENZE	235
MANAGEMENT PLAN FOR THE HISTORIC CENTRE OF FLORENCE	239
Róża Godula-Węclawowicz	
KRAKÓW DRUGIM RZYMEM I FLORENCJĄ PÓŁNOCY. MIT MIASTA	245
CRACOVIA, LA SECONDA ROMA E LA FIRENZE DEL NORD. IL MITO DELLA CITTÀ	250
CRACOW: THE SECOND ROME AND FLORENCE OF THE NORTH. THE MYTH OF THE TOWN	255
Massimo Gregorini	
OBIEKTY UNESCO W TOSKANII A KRAJOBRAZ	263
SITI UNESCO TOSCANI E PAESAGGIO	267
UNESCO SITES IN TUSCANY AND LANDSCAPE	270
Paola Grifoni	
OCHRONA DZIEDZICTWA ARCHITEKTONICZNEGO I KRAJOBRAZOWEGO: MIĘDZY HISTORIĄ A PRZYSZŁOŚCIĄ	275
LA SOPRINTENDENZA PER I BENI ARCHITETTONICI ED IL PAESAGGIO: LA TUTELA TRA PASSATO E FUTURO	279
THE SUPERINTENDENCE FOR THE ARCHITECTURAL HERITAGE AND LANDSCAPE: PROTECTION BETWEEN PAST AND FUTURE.	282
Jacek Gyurkovich	
DOMINANTY W SYLWECIE KRAKOWA	289
MOTIVI DOMINANTI NEL PROFILO DI CRACOVIA	300
HIGH STRUCTURES DOMINATING THE CITY PANORAMA OF CRACOW	311

Jan Janczykowski	
OCHRONA ZABYTKÓW KRAKOWA – UWARUNKOWANIA I PROBLEMY	327
LA PROTEZIONE DEI MONUMENTI DI CRACOVIA: CONDIZIONI E PROBLEMI	332
PROTECTION OF THE MONUMENTS OF CRACOW – ITS CONDITIONS AND PROBLEMS	337
Jerzy Jasieńko, Tomasz Nowak, Łukasz Bednarz	
O WSPÓŁCZESNYCH METODACH WZMACNIANIA WYBRANYCH KONSTRUKCJI HISTORYCZNYCH	349
SUI METODI CONTEMPORANEI DI RINFORZO DI STRUTTURE EDILIZIE MONUMENTALI SCELTE	365
CONTEMPORARY METHODS OF STRENGTHENING PARTICULAR HISTORICAL STRUCTURES	380
Andrzej Kadłuczka	
RYNEK GŁÓWNY W KRAKOWIE: PODZIEMNE MUZEUM W ASPEKCIE ARCHITEKTONICZNO-KONSERWATORSKIM	399
LA PIAZZA DEL MERCATO DI CRACOVIA: IL MUSEO SOTTERRANEO NEL SUO ASPETTO ARCHITETTONICO E DELLA SALVAGUARDIA	414
THE MAIN MARKET SQUARE IN CRACOW: THE UNDERGROUND MUSEUM, ITS ARCHITECTURE AND CONSERVATION	429
Grażyna Korpala	
SYTUACJA ESTETYCZNA KONSERWOWANEGO DZIEŁA SZTUKI*	451
SITUAZIONE ESTETICA DELL'OPERA D'ARTE DI FRONTE AL RESTAURO	460
THE AESTHETIC SITUATION OF A WORK OF ART UNDERGOING CONSERVATION*	468
Kazimierz Kuśnierz	
UWAGI O KIERUNKACH ROZWOJU POLSKIEJ URBANISTYKI RENESANSOWEJ	481
NOTE SUGLI INDIRIZZI DI SVILUPPO DELL'URBANISTICA RINASCIMENTALE POLACCA	484
REMARKS ON DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF POLISH RENAISSANCE URBANISM	487
Emma Mandelli	
DWA MIASTA PARTNERSKIE W PERSPEKTYWIE PORÓWNAWCZEJ	497
DUE CITTA' GEMELLATE A CONFRONTO	507
TWO PARTNER TOWNS IN A COMPARATIVE PERSPECTIVE	516
Ireneusz Płuska	
PROBLEMATYKA BADAWCZA I KONSERWATORSKA KAPLICY ZYGMUNTOWSKIEJ NA WAWELU	527
PROBLEMATICA DELL'ANALISI E DEL RESTAURO DELLA CAPPELLA DI SIGISMONDO AL WAWEL	536
PROBLEMS OF RESEARCH AND CONSERVATION OF THE KAPLICA ZYGMUNTOWSKA (THE SIGISMUND CHAPEL) AT WAWEL	546
Jolanta Sroczyńska	
REWITALIZACJA PLACÓW W OBRĘBIE ŚCISŁEGO CENTRUM STAREGO MIASTA KRAKOWA	563
VITALIZZAZIONE DELLE PIAZZE DEL CENTRO STORICO DELLA CITTÀ DI CRACOVIA	572
REVITALISATION OF SQUARES OF CRACOW - WITHIN THE CENTRE OF THE OLD TOWN	581
Giovanna Taddei	
MURY FLORENCJI – PAMIĘĆ MIASTA	593
LE MURA DI FIRENZE – STATO DI CONSERVAZIONE DELLA MEMORIA	600
THE WALLS OF FLORENCE – THE STATE OF CONSERVATION OF MEMORY	606
Vincenzo Vaccaro	
KONSERWACJA KAPLICY KSIĄŻĄT (CAPPELLA DEI PRINCIPI) I STAREJ ZAKRZYSTII (SAGRESTIA VECCHIA) W BAZYLICE ŚW. WAWRZYŃCA (SAN LORENZO) WE FLORENCJI	617
IL RESTAURO DELLA CAPPELLA DEI PRINCIPI E DELLA SAGRESTIA NUOVA NELLA BASILICA DI SAN LORENZO A FIRENZE	625
THE RESTORATION OF THE PRINCES' CHAPEL AND OF THE NEW SACRISTY IN THE BASILICA OF SAN LORENZO IN FLORENCE	633

Uliva Velo	
OCHRONA DWORCA SANTA MARIA NOVELLA JAKO POMNIKA NOWOCZESNEJ FLORENCJI	645
LA SALVAGUARDIA DELLA STAZIONE DI SANTA MARIA NOVELLA, MONUMENTO DELLA FIRENZE MODERNA	650
PRESERVATION OF THE SANTA MARIA NOVELLA TRAIN STATION, A MONUMENT OF MODERN FLORENCE	654
Tomasz Węclawowicz	
WZORY ITALSKIE W ARCHITEKTURZE ŚREDNIOWIECZNEGO KRAKOWA	661
MODELLI ITALICI NELL'ARCHITETTURA DELLA CRACOVIA MEDIEVALE	665
ITALIAN PATTERNS IN ARCHITECTURE OF MEDIEVAL CRACOW	668
Ewa Węclawowicz-Gyurkovich	
NOWA ARCHITEKTURA W TKANCE HISTORYCZNEJ KRAKOWA.	677
LA NUOVA ARCHITETTURA NEL TESSUTO STORICO DI CRACOVIA.	691
NEW ARCHITECTURE IN THE HISTORIC FABRIC OF CRACOW	705
Jerzy Wyrozumski	
NAJSTARSZA HISTORIA RYNKU KRAKOWSKIEGO	723
LA PIÙ ANTICA STORIA DELLA PIAZZA DEL MERCATO (RYNEK) DI CRACOVIA	731
THE EARLIEST HISTORY OF CRACOW'S MARKET SQUARE	739
Andrzej Wyżykowski	
ARCHITEKTURA I MIASTO U PROGU XXI WIEKU	747
ARCHITETTURA E CITTÀ ALLE SOGLIE DEL XXI SECOLO	753
ARCHITECTURE AND THE CITY AT THE BEGINNING OF THE 21ST CENTURY	759
Władysław Zalewski	
MALOWIDŁA BIZANTYŃSKO – RUSKIE W XV WIEKU W KRÓLESTWIE POLSKIM I PROBLEMY ICH KONSERWACJI.	769
PITTURE RUTENO-BIZANTINE DEL XV SECOLO NEL REGNO DI POLONIA E PROBLEMI LEGATI ALLA LORO CONSERVAZIONE	774
BYZANTINE-RUTHENIAN PAINTINGS DURING THE 15 TH CENTURY IN THE KINGDOM OF POLAND AND PROBLEMS OF THEIR CONSERVATION	779
Franciszek Ziejka	
OCALIĆ DLA POTOMNYCH NARODOWE PAMIĄTKI...	789
MANTENERE PER LE GENERAZIONI FUTURE I SIMBOLI DELL'IDENTITÀ NAZIONALE...	805
TO SAVE NATIONAL MONUMENTS FOR POSTERITY...	821
Mariola Żychowska	
O KRAKOWSKIM MODERNIZMIE	837
IL MODERNISMO DI CRACOVIA	846
ON KRAKOW'S MODERNISM	855
SPIS TREŚCI	865

REVISIONE CRITICA • OPINIODAWCY • CRITICAL REVIEW

PROF. IRENEUSZ PŁUSKA
PROF. KAZIMIERZ KUŚNIERZ
PROF. STANISŁAW MEDEKSZA

REDAZIONE SCIENTIFICO • REDAKCJA NAUKOWA • ACADEMIC EDITION

JERZY JASIEŃKO
ANDRZEJ KADŁUCZKA
EMMA MANDELLI

COMITATO SCIENTIFICO • KOMITET NAUKOWY • ACADEMIC COMMITTEE

CEZARY BUŚKO
Uniwersytet Wrocławski, Instytut Archeologii
CZESŁAW DŹWIGAJ
Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie
JERZY JASIEŃKO
Politechnika Wrocławska, Wydział Budownictwa
ANDRZEJ KADŁUCZKA
Politechnika Krakowska, Wydział Architektury
KAZIMIERZ KUŚNIERZ
Politechnika Krakowska, Wydział Architektury
STANISŁAW MEDEKSZA
Politechnika Wrocławska, Wydział Architektury
ZBIGNIEW PIANOWSKI
Uniwersytet Rzeszowski, Instytut Archeologii

MARIA TERESA BARTOLI
Università degli Studi di Firenze
ROBERTO CORAZZI
Università degli Studi di Firenze
CARLO FRANCINI
Comune di Firenze, Assessorato alla Cultura
MASSIMO GRÉGORINI
Regione Toscana, Assessorato alla Cultura
PAOLA GRIFONI
Soprintendenza per i Beni Architettonici e del Paesaggio
RAIMONDO INNOCENTI
Università degli Studi di Firenze
EMMA MANDELLI
Università degli Studi di Firenze

COMITATO ORGANIZZATIVO • KOMITET ORGANIZACYJNY • ORGANISATIONAL COMMITTEE

JOLANTA SROCZYŃSKA
KATARZYNA KADŁUCZKA
Politechnika Krakowska, Wydział Architektury

MARIA GRATKOWSKA
GIOVANNA TADDEI
ULIVA VELO
Università degli Studi di Firenze

PROGETTO COPERTINO • PROJEKT OKŁADKI • COVER DESIGN

KATARZYNA KADŁUCZKA

LAYOUT, DTP

TECNICI REDATTORI • REDAKCJA TECHNICZNA • TECHNICAL EDITOR

PAWEŁ BIK, SCRIPT

CURATORI MOSTRE • OPRACOWANIE WYSTAWY • CURATORS OF THE EXHIBITION

"30 LAT KONSERWACJI I RESTAURACJI ZABYTKÓW ARCHITEKTURY KRAKOWA, 1977-2007"
CONCEPT ART • KONSEPCJA PLASTYCZNA I OPRACOWANIE PLANSZ • DESIGN AND LAYOUT

KATARZYNA KADŁUCZKA

FOTO • ZDJĘCIA • PHOTOGRAPHS

PIOTR KOTUCHA

TRADUZIONE • TŁUMACZENIA • TRANSLATION:

INGLESE • ANGIELSKI • ENGLISH:

MARTA URBAŃSKA, ADRIANA VARELA (tekst C. Francini), ANTONELLO BELLO (tekst własny), CAROLINA CAPITANIO (tekst własny), MARIA TERESA BARTOLI (tekst własny), „Traduco s.a.s. Firenze” (tekst M. Gregorini)

ITALIANO • WŁOSKI • ITALIAN:

SERAFINA SANTOLILQUIDO, GRAŻYNA KORPAL (tekst własny)

PATRONATO • PATRONAT • UNDER THE AUSPICES

MINISTERSTWO KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO, GENERALNY KONSERWATOR ZABYTKÓW **TOMASZ MERTA**

PREZES STOWARZYSZENIA KONSERWATORÓW ZABYTKÓW PROF. JERZY JASIEŃKO

DYREKTOR KRAJOWEGO OŚRODKA BADAŃ I DOKUMENTACJI ZABYTKÓW DR MARCIN GAWLIICKI

PREZYDENT M. KRAKOWA PROF. JACEK MAJCHROWSKI

RADA MIASTA KRAKOWA

KOMITET OBCHODÓW 750-LECIA LOKACJI MIASTA KRAKOWA

REKTOR POLITECHNIKI KRAKOWSKIEJ J.M. PROF. JÓZEF GAWLIK

cena 90,00 zł

ISBN 97883-242-0964-4

9 788324 209644

www.universitas.com.pl

Kraków i Florencja w Unii Europejskiej posiadają szczególny status Miast Bliźniaczych. Ale relacje i związki pomiędzy tymi miastami sięgają głębiej. Rzymska *Fiorentina* posiada udokumentowane antyczne pochodzenie, Kraków zaś już w wieku X był jednym z największych ośrodków handlowych Europy Środkowej. Oba miasta od stuleci wyróżnia ponadto potencjał intelektualny, artystyczny, naukowy oraz ściśle związki kulturowe odznaczające się zwłaszcza w epoce humanizmu, kiedy stołeczny wówczas Kraków był magnesem dla wielu włoskich artystów. Wszechstronne relacje pomiędzy Krakowem i Florencją trwają także dziś: obok długiej listy kontaktów osobistych, powiązań rodzinnych, relacji naukowych, gospodarczych, artystycznych, a także instytucjonalnych pojawiają się problemy związane z ochroną własnego dziedzictwa historycznego, zwłaszcza wobec podobnych zagrożeń, jakie stwarza dynamiczny rozwój obu miast – dziś postrzeganych wyraźnie jako turystyczne atrakcje w skali globalnej.

Jak unikać tych zagrożeń? Jak sterować zrównoważonym rozwojem miasta? Jak doskonalic metody planowania przestrzennego i jak definiować strategię rozwoju, aby chronić zarazem dziedzictwo kulturowe? Jak wreszcie stosować metody badawcze, aby to dziedzictwo właściwie interpretować i jakie środki techniczne oraz technologiczne wdrażać w procesach jego konserwacji, aby zachować autentyczną substancję zabytków?

Konferencja Międzynarodowa zaplanowana w ramach obchodów 750-lecia Lokacji Krakowa ma stanowić forum dla wymiany doświadczeń pomiędzy środowiskami naukowymi jak również samorządami miast o bogatej tradycji historycznej oraz unikalnym dziedzictwie kulturowym, miast, które są dziś dynamicznie rozwijającymi się metropoliami nauki, sztuki i kultury oraz współczesnymi centrami o znaczeniu ponadregionalnym.

Prof. arch. Andrzej Kadluczka

Cracovia e Firenze si pregiano di uno status speciale all'interno dell'Unione Europea: quello di Città Gemellate. Ma le relazioni e i legami tra le due città vanno molto più in profondità. La città di Firenze, la romana Fiorentina, ha un'origine antica documentata e Cracovia già nel X secolo era uno dei maggiori centri commerciali dell'Europa Centrale. Da secoli inoltre le due città si distinguono per il potenziale intellettuale, artistico, scientifico e per gli stretti legami culturali che si intensificarono soprattutto nel Rinascimento, quando Cracovia, allora capitale della Polonia, attirava molti artisti italiani. I diversi legami tra Cracovia e Firenze sono tuttora vivi: accanto alla lunga lista di contatti personali, legami familiari, relazioni accademiche, economiche, artistiche ed anche istituzionali emergono problemi simili, connessi alla tutela del proprio patrimonio storico, in particolare di fronte ai pericoli che presenta il dinamico sviluppo delle due città, oggi considerate attrazioni turistiche a livello globale.

Come evitare tali pericoli, come gestire uno sviluppo equilibrato della città? Come perfezionare i metodi di pianificazione spaziale e come definire le strategie di sviluppo per difendere al tempo stesso il patrimonio culturale? Infine, quali metodi di ricerca adottare, per poter interpretare in modo appropriato questo patrimonio e quali risorse tecniche utilizzare nei processi di restauro per conservare l'autentica sostanza dei monumenti?

La Conferenza Internazionale organizzata nell'ambito delle celebrazioni per il 750° anniversario della locatio civitatis di Cracovia è stata concepita come un forum di dialogo per lo scambio di informazioni tra gli ambienti scientifici e le amministrazioni delle città sulla ricca tradizione storica e sull'unico patrimonio culturale delle città che sono oggi delle metropoli, in dinamico sviluppo, della scienza, dell'arte e della cultura nonché centri moderni, la cui importanza oltrepassa i confini regionali.

Prof. arch. Andrzej Kadluczka

Cracow and Florence enjoy a very special status within the European Union that of Twin Cities. However, their relations and ties reach much deeper. The city of Florence, once Roman Fiorentina, has an undoubtedly ancient heritage, whereas Cracow has been one of the most important trade centres in Central Europe, from as early as the 10th century. For many years, both cities were distinguished by their intellectual, artistic and scientific potential as well as by their close cultural ties. This was especially the case in the Renaissance, when the then royal and capital city of Cracow attracted many Italian artists. The diverse connections between Cracow and Florence have been continuing until today. Next to the long list of personal contacts, family ties, academic, economic, artistic and institutional relations, there emerge similar problems related to the protection of the cultural heritage of the cities. These are aggravated by similar threats that are posed by dynamic development - both cities are perceived as global tourist attractions.

Several questions arise: how to avoid the above threats and how to steer a path of sustainable urban development? How to amend methods of spatial planning and how to define the strategy of development in order to protect the cultural heritage? And finally, which research methods are to be implemented in order to correctly interpret this heritage, which technical and technological means are to be applied in the processes of its conservation, thus serving the preservation of the authentic substance of historic monuments?

The International Conference, which was organised within the framework of the 750th Anniversary of the Act of Location of Cracow, was conceived as a forum of exchange between the academic and self-governmental circles of the two cities, both of which boast such rich historical traditions and unique cultural heritage. These cities are also developing dynamically, as metropolitan centres of learning, art and culture and moreover as centres whose importance extends beyond their immediate vicinities.

Prof. arch. Andrzej Kadluczka

Carolina Capitanio, architekt
Uniwersytet Florencki

DESIGN I POMIAR KRYTYCZNY KRAJOBRAZU MIEJSKIEGO FLO- RENCJI.

METODA ANALITYCZNA NA RZECZ ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU ZABYTKOWYCH KOMPLEKSÓW MIEJSKICH WPISANYCH NA LISTĘ ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA KUL- TUROWEGO I PRZYRODNICZEGO

Florencja, miasto kultury o międzyna-
rodowym znaczeniu, posiadające sta-
tus zabytku dziedzictwa kulturowego
ludzkości i wpisane na Listę Świato-
wego Dziedzictwa Kulturowego i Przy-
rodniczego UNESCO, jest ośrodkiem
atrakcyjnym na wielu poziomach:
gospodarczym, turystycznym, kulturalnym,
polityczno-administracyjnym,
obywatelskim.

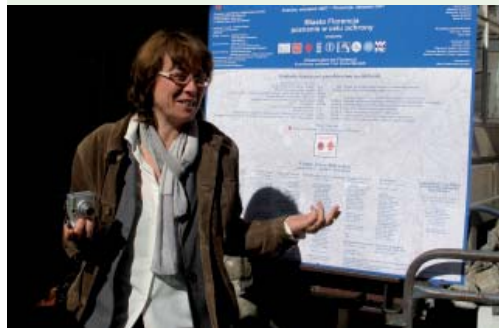
Ta złożoność funkcji i interesów spra-
wia, że przestrzeń miejska i podmiejska
podlegają ciągłym przekształce-
niom. (il. 1)

Przyjazny charakter tych przekształceń,
pojmowany jako równowaga i spój-
ność między czynnikami ekonomicz-
nymi, ochroną dziedzictwa i środowi-
ska naturalnego, jest dziś priorytetem
w projektowaniu i planowaniu prze-
strzennym na różnych poziomach.

Artykuł 1 *Europejskiej Konwencji Krajo-
brazowej* (podpisanej we Florencji,
20 października 2000, we Włoszech
ratyfikowanej we wrześniu 2006¹) defi-
niuje krajobraz jako „obszar postrzega-

¹ Ustawa z dnia 9 /1/ 2006 nr 14, *Ratyfikacja i wyko-
nanie Europejskiej Konwencji Krajobrazowej, spo-
rządzonej we Florencji dnia 20 października 2000
roku* (Dz. U. nr 16 z dnia 20. 01. 2006 – suplement
zwyczajny nr 16; w Polsce Dz. U. z dnia 29 stycznia
2006 – przyp. tłum).

Dr inż. arch. Carolina Capitanio

 **Profesor kontraktowy na Wydziale Archi-
tektury na Uniwersytecie we Florencji.** Po
doktoracie z Inwentaryzacji Architektonicznej
i Środowiska prowadzi swoją działalność w Instytucie
Projektowania Architektonicznego.

Oprócz badań przedstawionych w zeszytach „Materia i
Geometria” opublikowała eseje i artykuły w prasie spe-
cjalistycznej. Obecnie koordynuje, w funkcji eksperta
do spraw inwentaryzacji krajobrazu miejskiego, bada-
nia oparte na współpracy pomiędzy Uniwersytetem we
Florencji i Biurem ds. Zabytkowego Centrum Florencji
– Obiektu Światowego Dziedzictwa UNESCO. Celem
jest opracowanie głównych wytycznych do projektu
dla Centrum Historycznego Florencji.

 **Professore a contratto presso la Facoltà di
Architettura dell'Università degli studi di Fi-
renze.** Dopo il dottorato in Rilievo e rappresen-
tazione dell'architettura e dell'ambiente svolge la sua
attività di ricerca presso il Dipartimento di Progetta-
zione dell'Architettura.

Oltre agli studi presentati nei quaderni di Materia e Geo-
metria ha pubblicato saggi e articoli su riviste specializ-
zate. Attualmente sta coordinando in qualità di esperta
per il rilievo critico del paesaggio urbano, una ricerca in
collaborazione tra Università degli Studi di Firenze e Uf-
ficio Centro Storico del Comune di Firenze Patrimonio
UNESCO finalizzata alla messa a punto di linee guida
per il progetto per il Centro Storico di Firenze.

 **Contract professor at the Faculty of Archi-
tecture, University of Florence.** Following
the doctorate in the field of architectural and
landscape survey, she continues her research at the
Institute of Architectural Design. She published many
works, among others in the series „Materia e Geo-
metria” and in many scientific journals. As an expert
in townscape survey, she is currently coordinating
the research conducted by the University of Floren-
ce and the Office for the Historic Centre of Florence
– UNESCO World Heritage Site. The research aims at
elaborating of main guidelines for the design of the
historic centre of Florence

ny przez ludzi, którego charakter jest wynikiem działania i interakcji czynników przyrodniczych lub/i ludzkich". Konwencja uznaje więc krajobraz za wspólny wytwór przyrody i kultury, przypisując mu zarazem rolę podstawowego elementu w codziennym życiu społeczności ludzkich. Oddzielenie pojęcia krajobrazu od sfery czysto obrazowej i estetycznej oraz świadomość faktu, że z przestrzenią geograficzną wiąże się poczucie tożsamości, uczyniły z krajobrazu nadrzędną kategorię w dziedzinach planowania przestrzennego, architektury i urbanistyki².

Poznanie krajobrazu miejskiego oznacza nie tylko szczegółową analizę jego składowych czynników, zabytków, dziedzictwa materialnego i niematerialnego, ale również określenie jego *tożsamości* poprzez szereg *elementów relewantnych*. (il. 2)

Szczególną uwagę poświęcić należy relacji między społecznościami zamieszkującymi dany obszar a poję-

ciem tożsamości, w odniesieniu do miasta uznanego przez UNESCO za dziedzictwo ludzkości.

Koncepcja „dziedzictwa ludzkości” zdaje się sugerować pewną formę przynależności terytorialnej w skali globalnej³, będącą udziałem człowieka, mieszkańca ziemi. Wartość dziedzictwa polega na wyrażaniu *tożsamości lokalnej*, lecz jednocześnie *tożsamości uniwersalnej*.

Zarządzanie tym dziedzictwem polega zatem na zarządzaniu złożoną *siecią* różnych relacji. Są to relacje *nieliniarne*⁴.

Obiekt dziedzictwa kulturalnego jest w istocie swej miejscem, w którym zachodzi złożona interakcja między środowiskiem naturalnym, kulturą i czynnikami zróżnicowanej natury⁵. (il. 3)

Obiekt jest *systemem kulturowym*, aktualnie funkcjonującym lub potencjalnym, który może być częścią większego systemu. Charakterystyczne są dla niego relacje społeczno-poznawcze, które dotyczą zdolności zamieszkujących go osób do wytwarzania dóbr (materialnych i niematerialnych) oraz usług wpisujących się w daną kulturę, które budują tożsamość. Ten złożony system jest systemem dynamicznym, podlegającym ciągłej ewolucji; samo pojęcie zabytku jest kategorią dynamiczną, ewoluującą w czasie.

W nowoczesnym planowaniu obszarów miejskich odchodzi się, choć nie

² „Każda interwencja człowieka w środowisku naturalnym, nawet nieznaczna, jest architekturą, jeśli utożsamimy tę ostatnią z projektem. W procesie projektowania dochodzi do modyfikacji podłoża, które stanowi kontekst naszego działania. Jeśli [...] proces percepcyjny zachodzi w związku z obserwowaną rzeczywistością, charakterystyki obrazu można dokonać poprzez obserwację otoczenia i, przede wszystkim, poprzez charakterystykę zdolności percepcyjnych samego obserwatora.

Jeśli przyjmie się znaną formułę Lyncha dotyczącą jakości symbolicznej obszaru, rozumianej jako «jakość, która sprawia, że obiekt materialny z dużym prawdopodobieństwem nasuwa widzowi skojarzenia z konkretnym wyobrażeniem», trzeba koniecznie umieć rozpoznać w obserwowanym kontekście kształty i kolory, które są w stanie stworzyć w pamięci indywidualnej zindywidualizowane i charakterystyczne wyobrażenia związane z daną przestrzenią, o precyzyjnej konstrukcji, która umożliwia ich zapamiętywanie i interpretację.

Powyższe spostrzeżenia dowodzą przydatności metod interpretacji środowiska naturalnego jako architektury". DE SIMONE M., *Disegno, Rilievo Progettato*, NIS, Roma 1990.

³ Por. CASSATELLA C., *Il "patrimonio dell'umanità" e una possibile territorialità a scala planetaria*, „Rivista. Ricerche per la progettazione del paesaggio”, rok 1, nr 0, lipiec–grudzień 2003.

⁴ Por. CAPRA F., *Il punto di svolta: scienza, società e cultura emergente*, Feltrinelli, Milano 1984.

⁵ Por. MINISTERSTWO KULTURY I DZIEDZICTWA, Narodowa Komisja ds. Obiektów UNESCO i Turystyki Lokalnej, WZÓR PLANU ZARZĄDZANIA – Podstawowe wytyczne, Paestum 25 i 26 maja 2004.

bez obiektywnych trudności, od koncepcji *overlay mapping*⁶. Zrozumiano bowiem, że jakość przestrzeni urbanistycznej nie jest prostą wypadkową ilości. Jakość tkwi w relacjach.

Mimo to główną tendencją w projektowaniu urbanistycznym pozostaje wyodrębnianie obszarów, opisywanych powierzchni, nie zaś sieci relacji. Zachodzące między sobą, złożone relacje, na których opiera się istnienie miasta, wynikające z systemowej wizji rzeczywistości, można porównać do nieliniarnych modeli biologicznych⁷.

To prawda, że pomiary danych metrycznych obiektów architektonicznych, kompleksów miejskich i przestrzennych osiągnęły w dzisiejszych czasach maksymalną dokładność

dzięki nowoczesnym technologiom pozwalającym na precyzyjne ustalenie danych liczbowych, geometrycznych, topograficznych na potrzeby realizacji konkretnego projektu lub planu. Naszym zdaniem nie można jednak powiedzieć tego samego o pomiarach i *syntetyzująco-krytycznym* opracowaniu kwestii mających związek z jakością.

Wyobrażenie przestrzeni miejskiej, jakie istnieje dziś w naszej świadomości, jest uwarunkowane *formą* będącą wyrazem pewnej *istoty*, którą postrzegamy jako element relewantny lub nie. Miasto zmienia swoje rozmiary, strukturę ekonomiczną, typ organizacji; „zmieniają się mieszkańcy, sposób użytkowania, lecz wszystkie te zmiany potwierdzają jedynie społeczne i obywatelskie znaczenie miasta”⁸. (il. 4)

Sposób zarządzania taką rzeczywistością to aktualny temat, nieustannie ewoluujący i aktualizowany.

W sensie poznawczym krytyczny *design* jest metodą pozwalającą wyodrębnić elementy relewantne (lub irrelewantne) analizowanej przestrzeni urbanistycznej.

De-sign to narzędzie umożliwiające opis treści symbolicznych architektury, miasta, krajobrazu, a zatem wskazanie tych znaków, które odnoszą się do kultury i historii danego obszaru⁹.

Przez znaczenie rozumie się dosłownie każdą *relację*, która łączy rzecz istniejącą materialnie z nieistniejącą fizycznie, abstrakcyjną ideą. Urucha-

⁶ „W tym kierunku, szczegółowa uwaga skupia się na ewolucji instrumentu pojęciowego, zwłaszcza koncepcji jedności *środowiska naturalnego* i jedności *krajobrazu*. Pojęcie jedności *środowiska naturalnego*, jak powszechnie wiadomo, powstało w ostatnich dziesięcioleciach w obrębie *Landscape Ecology*. Traktuje ono krajobraz holistycznie, uzupełniając lub zastępując syntezę interpretacyjną oparte na *overlay mapping* (od pierwszych zastosowań pojęcia przez W.H. Manninga po jego spopularyzowane użycie przez szkołę J. McHarg) i na *kolekcjach map* tematycznych. Odwołuje się do pojęcia krajobrazu wypracowanego w ekologii („obszar heterogeniczny, stanowiący zespół wzajemnie na siebie oddziałujących ekosystemów, powtarzający się wszędzie w tej samej formie”[...]) i przy zastosowaniu różnych metod dąży do wyodrębnienia istotnych fragmentów *środowiska naturalnego*, stanowiących jedną całość w ściśle określonym kontekście czasowo-przestrzennym”. [...]

Pojęcie *jedności krajobrazu*, wprowadzone już pod koniec XIX wieku w pedologii, a następnie z różnym skutkiem stosowane przez szkoły geograficzne, w ostatnim dziesięcioleciu zostało na nowo zinterpretowane i zastosowane w *Landscape Planning*. Również ono, w swym nowoczesnym sensie, odwołuje się holistycznej koncepcji krajobrazu i ukie-
runkowane jest na wskazanie cech indywidualnych danego obszaru, istotnych dla gospodarowania nim i planowania przestrzennego”. GAMBINO R., *Progetto e conservazione del paesaggio*, „Ri-Vista. Ricerche per la progettazione del paesaggio”, rok 1, nr 0, lipiec–grudzień 2003..

⁷ Por. CAPRA F., *La Scienza della vita*, Rizzoli, Milano 2002.

⁸ Por. INDOVINA F. (red.), *Nuovo lessico urbano*, Franco Angeli, Milano 2006.

⁹ Por. LYNCH K., *L'immagine della città*, Marsilio, Venezia 1964. Dla Lyncha wyobrażanie miasta opiera się na pojęciu *wyobrażalności*, rozumianej zarówno jako czytelność orientacji, jak i oczywistość interpretacji. Wyobrażalność określana jest z jednej strony przez tożsamość i strukturę formy; z drugiej – przez jej znaczenie.

mając relację znaczeniową, rozpoczynamy proces komunikacji. Jest to ten sam proces w przypadku komunikacji językowej, jak i komunikacji zachodzącej w architekturze czy przestrzeni miejskiej. Jeśli przyjmiemy, że każdy projekt architektoniczny posługuje się własnym język¹⁰, przyjąć też należy, że każda przestrzeń miejska ma własny słownik. (il. 5)

De-sign pozwala zatem na graficzny zapis czynnego procesu, „analizy polegającej na interpretacji przestrzeni fizycznej, będącej zarazem kreacją natury i człowieka, i jeśli analiza taka ma charakter krytyczny służy wypracowaniu koncepcji, na których warto oprzeć obecne lub przyszłe rozwiązania praktyczne. Wspomniana analiza przebiegać powinna według kilku kluczowych punktów: a) zrozumienie intelektualne; b) identyfikacja emocjonalna; c) dekonstrukcja ontologiczna; d) ocena krytyczna”¹¹.

Niniejsze uwagi prezentują badania prowadzone przez ostatni rok akademicki w ramach seminarium dla studentów pierwszego roku Projektowania Architektonicznego na Wydziale Architektury Uniwersytetu Florenckiego¹².

Zastosowana metodologia i zakres przeprowadzonych prac wpisują się program badań przewidywany w ramach porozumienia między In-

stytutem Projektowania Architektonicznego Uniwersytetu Florenckiego oraz Biurem ds. Zabytkowego Centrum Florencji – Obiektu Światowego Dziedzictwa UNESCO w Urzędzie Miasta Florencji, którego naukowymi koordynatorami są prof. Marco Bini i mgr Carlo Francini. Program ten ma na celu podejmowanie wspólnych inicjatyw badawczych i współpracę w zakresie pogłębiania wiedzy na temat zabytkowego centrum Florencji, jego konserwacji, promocji i waloryzacji, zgodnie ze strategią wpisaną w Plan Zarządzania Obiektem UNESCO.

Metodologia przyjęta dla opracowań powstałych w trakcie zajęć miała na celu pokazanie studentom procedur i rozwinięcie w nich umiejętności interpretacji przestrzeni miejskiej nie tylko pod względem analityczno-opisowym, lecz również syntetyzująco-krytycznym.

Przestrzeń miejską da się opisać w oparciu o jej typowe cechy formalne, określające jej strukturę i tożsamość¹³: elementy punktowe czyli *węzły* (place lub skrzyżowania ulic), *punkty panoramiczne* – elementy o dużym stopniu atrakcyjności wizualnej, *punkty orientacyjne*, *drogi* czyli elementy linearne, *osie wizualne*, *krawędzie*, oraz elementy funkcjonujące jako powierzchnie czyli *obszary miejskie* – dzielnice lub ich części, które „zakładają jedność formalną i strukturalną, socjologiczną, etniczną lub tematyczną”¹⁴. (il. 6)

Celem takiego opisu jest skupienie się na potencjalnych mocnych i słabych punktach, wskazanie możliwości bądź

¹⁰ Por. ZEVI B., *Il linguaggio moderno dell'architettura*, Einaudi, Torino 1973.

¹¹ DE SIMONE M., *Disegno, Rilievo, Progetto*, NIS, Roma 1990.

¹² Rok akademicki 2006–2007 – Kierunek: Projektowanie architektoniczne – Studia pięcioletnie – P. arch. Carolina Capitanio. Autorami projektów powstałych w trakcie seminarium są studenci: S. Loparco, S. Lugari, S. Magonio, A. Mancuso, E. Manias, F. Manni, I. Mari, M. Marzi, D. Martini, M. Maruccia, C. Marullo, A. Masetti, C. Mastroberti, F. Mazzieri, I. Messina, F. Molea, S. Moneti, M. Tamma. Za pomoc w organizacji seminarium autorka dziękuje panu architektowi Enrico Salvadoriemu.

¹³ Por. LYNCH K., *op. cit.*; CAPITANIO C., *Il paesaggio e la sua rappresentazione – criteri di analisi per il progetto*, Alinea, Firenze 2002.

¹⁴ Por. DE SIMONE M., *op. cit.*, s. 99.

zagrożeń, jakie stoją przed tak złożonym systemem jak centrum Florencji – zabytkowy kompleks światowej klasy. Zaś jego podstawą – analiza istniejącego systemu relacji.

W swoich projektach studenci mieli w pierwszym rzędzie wskazać „bramy”, przez które powinien kierować się napływ osób do zabytkowego centrum, główne trasy turystyczne w jego obrębie, trasy do punktów panoramicznych, które decydują o unikalnym charakterze danego środowiska przestrzennego. (il. 7)

Dzięki tym właśnie punktom, usytuowanym na wzgórzach, wzdłuż rzeki w postaci ciągu mostów, a także w zabudowie centrum poprzez szereg osi urbanistycznych, uchwytne są *sieci relacji wizualnych* między elementami relewantnymi, będące częścią unikalnego systemu, który określa przestrzeń miejską Florencji. (il. 8)

Następnym zadaniem było opracowanie trzech kart pomiaru. Pierwsza był to rysunek w skali frontu zabudowy miejskiej wzdłuż wskazanej trasy. Druga – dokładniejsza – przedstawiała pomiary wskazanego punktu panoramicznego w obrębie zabytkowego centrum, zaś ostatnia – detalu architektonicznego i elementów wyposażenia ulicy. Kolejne dwa zadania to opracowanie kart monumentalnej budowli istniejącej w zabytkowym

kompleksie centrum oraz autorskiej budowli współczesnej stojącej we Florencji. (il. 9, 10) Te dwa ostatnie projekty polegały na graficznym przeformułowaniu pomiarów znalezionych dzięki kwerendzie bibliograficznej, w specjalistycznych monografiach i czasopismach.

Ostatnie dwa projekty graficzne wizualizują wnioski *analizy* syntetyzująco-krytycznej na temat zadany indywidualnie każdemu studentowi. Miały na celu wypracowanie wskazówek projektowych dotyczących wyznaczonych bram, tras miejskich lub punktów panoramicznych. (il. 11)

Zaproponowano w nich model Zagrożenia/Możliwości, Mocne Punkty/Słabe Punkty (SWOT – **S**trengths **W**eaknesses **O**pportunities **T**hreats), szeroko stosowany w zarządzaniu i przyjęty w Planie Zarządzania przez Urząd Miejski we Florencji. Forma graficzna nastawiona zaś była na uczytelnienie dynamiki zjawisk zachodzących w badanym systemie urbanistycznym.

Strategiczne zarządzanie tymi procesami, które są wynikiem interakcji między elementami wewnętrznymi systemu i zewnętrznymi w stosunku do niego, może pomóc w opracowaniu podstawowych wytycznych dla rozwoju analizowanej przestrzeni miejskiej.

Carolina Capitanio, architetto
Università degli Studi di Firenze

**DI-SEGNO E RILIEVO CRITICO DEL
PAESAGGIO URBANO DI FIRENZE.
UN METODO DI ANALISI PER LO
SVILUPPO SOSTENIBILE DEI CEN-
TRI STORICI PATRIMONIO MONDIA-
LE DELL'UMANITÀ.**

Firenze, città d'arte di importanza internazionale, patrimonio mondiale dell'umanità, compresa nella World Heritage List dall'UNESCO, è polo attrattore a diversi livelli, economico, turistico, culturale, ricreativo, politico-istituzionale, cittadino.

Questa somma di interessi e di azioni conducono il paesaggio urbano ed extraurbano ad una costante trasformazione. (il. 1)

La sostenibilità di tali trasformazioni, intesa come equilibrio e compatibilità tra obiettivi economici, tutela delle risorse e qualità dell'ambiente è tema oggi centrale nella progettazione e pianificazione ai diversi livelli.

La Convenzione europea del Paesaggio (firmata a Firenze, 20 ottobre 2000, e autorizzata in Italia alla ratifica dal settembre 2006¹) all'articolo 1 definisce *"Paesaggio una determinata parte di territorio, così come è percepita dalle popolazioni, il cui carattere deriva dall'azione di fattori naturali e/o umani e dalle loro interrelazioni"*.

La Convenzione europea identifica dunque il paesaggio come espressione unitaria di natura e cultura, ri-

conoscendogli il ruolo di componente essenziale delle realtà di vita delle popolazioni. L'allontanamento del concetto di paesaggio da un ambito prettamente immaginario ed estetico ed il riconoscimento di una valenza *identitaria* legata ad uno spazio geografico, qualifica oggi il paesaggio come categoria fondante del progetto di piano e di architettura e dunque di spazio urbano².

Conoscere un paesaggio urbano significa analizzare non solo le singole componenti, beni culturali, beni materiali ed immateriali, ma individuare le *identità* attraverso gli *elementi qualificanti*. (il. 2)

Particolare attenzione deve essere fatta al rapporto che si instaura tra comunità che abitano un luogo e il concetto di identità riferito ad una città patrimonio mondiale UNESCO.

Il concetto di "Patrimonio dell'Umanità", sembra infatti sottintendere una forma di territorialità a scala planetaria³,

² "qualunque intervento dell'uomo sull'ambiente, anche il più *soft*, è architettura, nella identificazione di questa con il progetto in quanto attraverso il processo progettuale si viene a modificare il supporto su cui si opera.

³ Se il processo percettivo è legato alla realtà che si osserva, una caratterizzazione dell'immagine potrà essere effettuata dall'osservazione dell'intorno e soprattutto verificando le capacità percettive dell'individuo stesso.

Se si applica la nota formula lynchiana riguardante la qualità figurale di un ambiente, intesa come <<qualità che conferisce ad un oggetto fisico una elevata probabilità di evocare in ogni osservatore una immagine rigorosa>>, è necessario sapere identificare nel contesto forme e colori che riescano a realizzare nella memoria individuale immagini ambientali individuate con chiarezza e forza, strutturate con sicurezza e funzionali a essere interpretate e memorizzate. Da queste considerazioni di fondo nasce l'utilità di una metodologia di lettura dell'ambiente fisico inteso come architettura." da DE SIMONE M., *Disegno, Rilievo Progetto*, NIS, Roma 1990

³ Cfr. CASSATELLA C., *Il "patrimonio dell'umanità" e una possibile territorialità a scala planetaria* in Ri-Vista Ricerche per la progettazione del paesaggio,

¹ L. 9 /1/ 2006 n. 14, Ratifica ed esecuzione della Convenzione europea sul paesaggio, fatta a Firenze il 20 ottobre 2000 (GU n. 16 del 20-1-2006- Suppl. Ordinario n.16

quella dell'Uomo abitante del pianeta. Il valore del patrimonio sta nel rappresentare *un'identità locale*, ma gli si riconosce contemporaneamente un *valore universale*.

La gestione di questo patrimonio consiste quindi nella gestione di un sistema complesso caratterizzato da *reti* di relazioni. Queste relazioni sono di tipo *non-lineare*⁴.

Un sito culturale è infatti un luogo di interazione complessa tra ambiente, cultura e attori differenziati⁵. (il. 3)

Il sito è un *sistema culturale*, attuale o potenziale, che può essere parte di un sistema più grande, ed è caratterizzato da relazioni di tipo sociale-cognitivo che attengono alle capacità delle persone che lo abitano di produrre beni (materiali e immateriali) e servizi fondati sulla cultura che vengono riconosciuti come identitari. Questo sistema complesso è un sistema dinamico ed in continua evoluzione; la stessa concezione di *bene culturale* è una categoria dinamica in evoluzione storica. Allo stato attuale la pianificazione delle aree urbane, con oggettive difficoltà, sta cercando di superare il concetto dell'*overlay mapping*⁶, in quanto si è

compreso che gli aspetti qualitativi dei paesaggi urbani non sono la semplice sommatoria di quantità. La qualità sta nelle relazioni.

Ciò nonostante la tendenza oggi nella progettazione urbana rimane quella di individuare aree, ambiti circoscrivibili, non reti di relazioni. Le relazioni che intercorrono e che danno vita ad una città sono relazioni complesse afferenti ad una visione sistemica del reale riconducibili a modelli biologici non-lineari⁷.

Se è vero che il rilievo dei dati quantitativi degli organismi architettonici come degli agglomerati urbani o del territorio ha raggiunto oggi la massima accuratezza, grazie alle moderne tecnologie che permettono un controllo di dati numerici, geometrici, topografici per il progetto o per piano, altrettanto non può essere affermato, a nostro avviso, per quanto attiene il rilievo ed la rielaborazione *sintetico-critica* circa gli aspetti qualitativi.

L'*immagine* del paesaggi urbani che noi oggi viviamo, posseggono una *forma* che allude ad una *sostanza* che percepiamo come elemento qualificante o avvolte come degrado. La

anno1 - numero 0 - luglio-dicembre 2003 Firenze University Press

⁴ Cfr. CAPRA F., Il punto di svolta, Feltrinelli - settembre 1984

⁵ Cfr. MINISTERO PER I BENI E LE ATTIVITA' CULTURALI, Commissione Nazionale Siti UNESCO e Sistemi Turistici Locali, IL MODELLO del PIANO di GESTIONE - Linee guida, Paestum 25 e 26 maggio 2004

⁶ "In questa direzione, particolare interesse assume l'evoluzione di strumenti concettuali quali le unità *ambientali* e le unità *di paesaggio*. Il concetto di Unità ambientale (UA), com'è noto, è stato elaborato negli ultimi decenni, nel quadro della *Landscape Ecology*, come strumento di una rappresentazione olistica del paesaggio, ad integrazione o in sostituzione delle sintesi interpretative basate sull'*overlay mapping* (dalle prime applicazioni di W.H.Manning a quelle divulgate negli anni '60 dalla scuola di J.McHarg) e sulle *collezioni di carte* tematiche. Esso

fa riferimento alla nozione di paesaggio teorizzata dalle scuole ecologiche ("un'area eterogenea, composta da un'aggregazione di ecosistemi interagenti che si ripete ovunque in forma simile": Forman e Godron, 1986) e tende ad individuare, con varie metodologie, porzioni significative di territorio, organizzate *unitariamente* in un determinato e preciso livello spazio-temporale (Zonneveld, 1989). [...] "concetto di *Unità di Paesaggio* (UP), già introdotto a fine '800 in ambito pedologico e poi variamente frequentato dalle scuole geografiche, è stato nell'ultimo decennio rivisitato nel quadro del *Landscape Planning*. Anch'esso si richiama, in tali rielaborazioni, ad una concezione olistica del paesaggio e tende a cogliere le identità territoriali rilevanti ai fini della gestione e pianificazione paesistico-ambientale." da GAMBINO R., *Progetto e Conservazione del paesaggio*, Firenze 2003

⁷ Cfr. CAPRA F., *La Scienza della Vita* - Rizzoli - 2002

città cambia la sua dimensione, la struttura economica, l'organizzazione; "cambiano gli abitanti, il modo di usarla, ma tutti questi mutamenti non fanno che riaffermare il valore sociale e civile della città"⁸. (il. 4)

La gestione di tali realtà è tema attuale, e in fase di costante evoluzione e aggiornamento.

Nell'ambito del progetto delle conoscenze come nei quadri conoscitivi, il di-segno *critico* diviene uno strumento con il quale evidenziare gli aspetti qualificanti (o dequalificanti) dell'ambito urbano analizzato.

Il di-segno è mezzo attraverso cui descrivere la semiologia dell'architettura, della città, del paesaggio, ovvero individuare quei segni che rimandano alla cultura e alla storia dei luoghi⁹.

Letteralmente per significazione si intende ogni *relazione* che lega qualcosa di materialmente presente a qualcos'altro di assente. Ogni volta che si mette in pratica una relazione di significazione si attiva un *processo* di comunicazione. Questo processo vale nella comunicazione lessicale, come in quella relativa all'architettura e allo spazio urbano. Dato come assunto che il progetto di architettura ha un proprio linguaggio¹⁰, così ogni spazio urbano possiede un proprio *lessico*. (il. 5)

Il di-segno è quindi uno strumento con cui graficizzare un percorso atti-

vo, "un lavoro che si esplica *leggendo* l'ambiente fisico artefatto-naturale, e se tale lavoro è *critico* serve[...] per arrivare a valutazioni sulle quali operare o indurre ad operare. [...]Il percorso di tale lavoro si fonda su alcuni momenti essenziali: a) la comprensione intellettuale; b) la immedesimazione simpatica; c) la decostruzione ontologica; d) il giudizio di valore."¹¹

I presenti appunti vogliono presentare una ricerca aperta all'interno di un seminario, durante l'ultimo anno accademico nel corso di Disegno dell'Architettura, al primo anno della Facoltà di Architettura di Firenze¹².

La metodologia approntata ed il lavoro svolto rientrano nell'ambito di un recente Protocollo di Intesa stipulato tra Dipartimento di Progettazione dell'Architettura e l'Ufficio Centro Storico Patrimonio Mondiale UNESCO, del Comune di Firenze, con il coordinamento scientifico del prof. Marco Bini e dott. Carlo Francini, avente il generale obiettivo di attivare attività di ricerca e collaborazione in ordine al tema della conoscenza, conservazione promozione e valorizzazione del Centro Storico di Firenze secondo le linee programmatiche contenute nel Piano di Gestione del Sito.

Gli elaborati prodotti all'interno del corso, riflettono un percorso metodologico teso a sviluppare nello studente strumenti e capacità di lettura

⁸ Cfr. INDOVINA F. (a cura di), *Nuovo lessico urbano*, Franco Angeli ed. Milano 2006

⁹ Cfr. LYNCH K., *L'immagine della Città*, Marsilio ed 1964-2006. Per Lynch. L'immagine della città si basa sulla nozione di *figurabilità* intesa sia come chiarezza di orientamento che come facilità di lettura. La *figurabilità* per Lynch è determinata da una parte dall'identità e la struttura di una forma dall'altra dal significato di essa.

¹⁰ Cfr. ZEVİ B., *Il linguaggio moderno dell'architettura*, 1973

¹¹ DE SIMONE M., *Disegno, Rilievo, Progetto*, NIS Roma 1990

¹² A.A. 2006-2007 – Corso di Disegno dell'Architettura – CDL quinquennale - professore dott. arch. Carolina Capitanio.

¹³ Gli elaborati grafici sono degli allievi studenti, S. Loparco, S. Lugari, S. Magonio, A. Mancuso, E. Manias, F. Manni, I. Mari, M. Marzi, D. Martini, M. Maruccia, C. Marullo, A. Masetti, C. Mastroberti, F. Mazzieri, I. Messana, F. Molea, S. Moneti, M. Tamma. Il seminario è stato svolto grazie all'assistenza dell' arch. Enrico Salvadori.

non solo analitica-decrittiva ma anche sintetico-critica del paesaggio urbano oggetto di indagine.

Lo spazio urbano viene descritto secondo i suoi aspetti formali tipici che ne configurano la struttura e l'identità¹³: elementi puntuali quali i *nodi* (piazze o incroci di vie), i *punti panoramici*, gli elementi di attrazione visiva, i *riferimenti*, elementi lineari quali *percorsi*, *assi di fruizione visiva*, i *margini*, e elementi areali quali le *regioni urbane*, ovvero aree, quartieri urbani caratterizzati da "elementi che connotano l'unità formale e strutturale, sociale, etnica o tematica"¹⁴. (il. 6)

La finalità è quella di focalizzare i possibili elementi forza, elementi di debolezza, opportunità o minacce di un sistema complesso quale un centro storico monumentale contemporaneo di rilevanza internazionale quale Firenze, lavorando sui sistemi di relazione esistenti.

Gli elaborati richiesti agli allievi studenti prevedono in primo luogo l'individuazione, delle "porte" di accesso al centro storico monumentale, dei principali percorsi turistici interni, e dei percorsi verso *punti panoramici* dai quali si può percepire l'unitarietà dell'ambito paesaggistico interessato. (il. 7)

E' da tali punti, presenti sui versanti collinari, come lungo il sistema dei ponti verso i lungarni e negli scorci, presenti lungo la viabilità interna al centro, che si percepiscono le *reti di relazioni visuali* fra gli elementi qualificanti e quindi parte di un sistema unico che identifica il paesaggio urbano di Firenze. (il. 8)

Vengono poi elaborate tre schede di rilievo una relativa al disegno in scala dei fronti del percorso urbano assegnato, una di maggiore particolare, relativa al rilievo del punto panoramico assegnato verso il centro storico monumentale, ed un'ultima scheda di particolari architettonici e di elementi di arredo urbano. Due schede sono dedicate al disegno dell'architettura monumentale presente nel centro storico, ed al progetto d'autore in epoca contemporanea, nel paesaggio urbano fiorentino. (il. 9, 10) Queste ultime due schede sono state eseguite dagli studenti attraverso la rielaborazione grafica di rilievi ritrovati da ricerca bibliografica su libri o da riviste di settore.

Le ultime schede grafiche contengono l'elaborazione di un'*analisi* sintetico-critica circa il tema assegnato ad ogni singolo studente e hanno la funzione di fornire indicazioni progettuali per porte, percorsi urbani o punti panoramici assegnati. (il. 11)

Il modello Minacce / Opportunità, Forze / Debolezze, (SWOT Strengths Weaknesses Opportunities Threats), paradigmi di un processo conoscitivo ampiamente collaudato nelle scienze manageriali, ed applicato nel Piano di Gestione del Comune di Firenze, è riproposto nelle ultime schede grafiche per i diversi temi individuati, sperimentando una resa grafica tesa a sottolineare le dinamiche presenti nel sistema urbano oggetto di studio.

La gestione strategica di tale dinamiche, frutto dell'interazione matriciale tra elementi esterni ed interni al sistema, potranno concorrere nella individuazione di *linee guida* per il progetto dello spazio urbano oggetto di indagine.

¹³ Cfr. LYNCH K., *op.cit.*, Marsilio ed 1964-2006; CAPITANIO C., *Il paesaggio e la sua rappresentazione - criteri di analisi per il progetto*, Alinea, Firenze 2002

¹⁴ Cfr DE SIMONE M., *op. cit.* pag.99

Carolina Capitanio, architect
University of Florence

DE-SIGN AND CRITICAL SURVEY OF THE URBAN LANDSCAPE OF FLORENCE.

AN ANALYTICAL METHOD FOR A SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF HISTORIC URBAN SITES AT THE UNESCO WORLD HERITAGE LIST

Florence, a city of culture and of international importance, possessing the status of a monument of cultural heritage of humanity and inscribed on the UNESCO World Heritage List, is a very attractive centre in many respects, such as economy, tourism, culture, politics and administration, and civic life. This complexity of functions and interests causes constant transformations of urban and suburban space. (il. 1)
The sustainable character of these transformations, which is understood as a balance and cohesion between economic factors and protection of heritage and natural environment is the priority in design and spatial planning - at many levels.

Article 1 of the *European Landscape Convention* (which was signed in Florence on the 20th October 2000 and ratified in Italy in September 2006) defines landscape as follows: « <<Landscape>> means an area, as perceived by people, whose character is the result of the action and interaction of natural and/or human factors".¹

Thus the Convention recognizes landscape as the common work of nature and man, and ascribes the role of

the fundamental element in the life of societies. Separation of the notion of landscape from the purely aesthetic sphere and from that of images, as well as the consciousness of the fact that sense of identity is linked to geographical space, rendered landscape the superior category in such disciplines as spatial planning, architecture and urbanism.²

Cognition of an urban landscape does not mean only the detailed analysis of its constitutive factors, historic monuments, material and intangible heritage, but also the definition of its *identity* by a series of *relevant elements*. (il. 2)
Specific attention has to be paid to relations of social groups that inhabit a given area and the notion of identity, in relation to the city that was considered by the UNESCO to be the heritage of humanity.

The concept of "heritage of humanity" seems to suggest a certain form of territorial belonging on a global scale³, which is shared by humans, inhabi-

² „Every intervention of man in natural environment, even a lesser one, is architecture – if the latter is identified with a design. During the design process, the ground, which is the context of our activity, is modified. If [...] the process of perception takes place in relation to an observed reality, the image may be characterised by observation of the surroundings, and above all, by characteristics of perception abilities of an observer. If one accepts the well known formula of Lynch, pertaining to the symbolic quality of an area, which is understood as <<a quality, owing to which a material object - with large probability - evokes associations with a concrete image >>, one necessarily has to be able to recognize, within the observed context, shapes and colours, which are able to create individualised and characteristic images in an individual memory. Such images are linked to a given space of precise structure, which enables their memorizing and interpretation. The above remarks prove the usability of methods of interpretation of natural environment as architecture". DE SIMONE M., *Disegno, Rilievo Progetto*, NIS, Roma 1990.

³ C. f. CASSATELLA C., *Il "patrimonio dell'umanità"*

¹ Council of Europe, European Treaty Series, no 176 ; <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=176&CM=8&CL=ENG>, p. 3

tants of Earth. The value of heritage is based upon expressing *local identity* but at the same time –of a *universal one*. Thus the *management* of this heritage is based upon managing of a complex *network* of various relations. They are *non-linear ones*⁴.

The object of cultural heritage is essentially a place, where a complex interaction between natural environment, culture and factors of diverse nature occurs.⁵ (il. 3)

Object is a *cultural system*, that is actually functioning or is a potential one, and that may be a part of a greater system. It is characterized by social and cognitive relations, which pertain to abilities of its inhabitants to produce goods (both material and intangible) and services that are inscribed into a given culture and that build identity. This complex system is a dynamic one; it undergoes constant evolution; the very notion of a monument is a dynamic category that evolves in time.

Modern planning of urban areas makes itself distant – even though not without difficulty – from the concept of *overlay mapping*⁶. In time, one un-

derstood that the quality of urban space is not a simple consequence of quantity. Quality is in the relations.

In spite of it, the discerning of areas, of describable ambits and surfaces, remains the main tendency in urban planning – and not the identification of networks of relations. The interacting, complex relations, upon which the existence of a city is based, and which result from the systemic vision of reality, may be compared to non-linear biological models⁷. It is indisputably true that surveys of metrical data of architectural structures, of urban and spatial complexes, have reached the maximum exactitude today. This happens owing to the modern technologies, which allow for precise definition of numerical, geometrical and topographical data which serve the completion of a concrete design or a plan. However, in our opinion, the same can not be said of surveys and of *synthetic and critical* elaboration of issues related to quality.

An *image* of urban space, which exists today in our consciousness, is conditioned by a *form* that is an *expression* of a

e una possibile territorialità a scala planetaria, „Ri-Vista. Ricerche per la progettazione del paesaggio”, year 1, nr 0, July-December 2003.

⁴ Cf. CAPRA F., *Il punto di svolta: scienza, società e cultura emergente*, Feltrinelli, Milano 1984.

⁵ Cf. MINISTRY OF CULTURE AND HERITAGE, National Committee for UNESCO Sites and Local Tourism, MODEL OF A MANAGEMENT PLAN – Fundamental Guidelines, Paestum 25th and 26th of May 2004.

⁶ „The detailed attention is focused on the evolution of the cognitive instrument, especially the concept of unity of *natural environment* and *unity of landscape*. As we are aware, the notion of unity of natural environment emerged in recent decades, within the domain of *Landscape Ecology*. It treats the landscape in a holistic manner, thus supplementing or replacing interpretation syntheses that were based on *overlay mapping* (from the first uses of the notion by W.H. Manning to its popularised application by the school of J. McHarg) and on

collections of thematic maps. It ties in with the notion of landscape that was elaborated in ecology („heterogeneous area, which constitutes a set of ecosystems that influence each other, and which is repeated everywhere in the same form “[...]” and, upon application of various methods, it tends to discerning of essential fragments of natural environment, which constitute one whole in a strictly defined spatial and temporal context”. [...])

„The notion of *unity of landscape*, which was introduced in pedology as early as at the close of the 19th century, and then applied (with various results) by [many] schools of geography, was reinterpreted and applied anew by *Landscape Planning*. This notion, in its modern sense, reaches back to the holistic concept of landscape and is directed at pinpointing of individual characteristics of a given area, that are essential for its development and spatial planning”. GAMBINO R., *Progetto e conservazione del paesaggio*, „Ri-Vista. Ricerche per la progettazione del paesaggio”, year 1, nr 0, July-December 2003.

⁷ CAPRA F., *La Scienza della vita*, Rizzoli, Milano 2002.

certain *essence (substance)*, which we perceive as an element that is relevant – or not. A city changes its dimensions, economic structure, type of organization; “inhabitants change, as does the mode of use, but all of these changes only reaffirm the social and civic significance of a city”.⁸ (il. 4)

The way of management of such a reality is a current theme, one that constantly evolves and is constantly updated. In terms of cognition, critical *de-sign* is a method that allows for discerning of elements that are relevant (or irrelevant) in an analyzed urban space. *De-sign* is a tool that allows for the description of symbolic contents of architecture, town, landscape – and thus for pinpointing of the signs which pertain to culture and history of a given area⁹. Through significance one understands literally every relation, which connects a thing that exists materially with a physically non-existent, intangible, abstract idea. Starting the relation of significance, we start the process of communication. It is the same process in case of linguistic communication, as well as in communication that takes place in architecture or in urban space. If we put forward a thesis that every architectural project uses its own language¹⁰, then we should accept that every urban space has its own *vocabulary*. (il. 5)

Thus *de-sign* allows for drawing of a record of a path, of an active process,

“analysis that is based upon interpretation of physical space, that is created both by nature and man, and if such an analysis is a critical one, it serves to elaborate concepts for practical solutions, present or future. The record of the process should be based on a few essential moments: a) intellectual understanding; b) emotional identification; c) ontological deconstruction; d) critical assessment”.¹¹

This paper presents the research that was conducted during the last academic year within the framework of the seminar for first year students of Architectural Design at the Faculty of Architecture, University of Florence.¹²

The applied methodology and scope of works are inscribed into the research programme, according to the Protocol of Agreement that was signed between the Institute of Architectural Design, University of Florence, and the Municipal Office for the Historical Centre – UNESCO World Heritage Site in Florence, which is coordinated by Prof. Marco Bini and dott. Carlo Francini. The objective of the programme is to develop research and collaboration in order to deepen the knowledge on the historic centre of Florence, on its conservation, safeguarding, promotion and valorisation, according to the strategy that was inscribed into the UNESCO Site Management Plan. The methodology that was accepted

⁸ Cf. INDOVINA F. (red.), *Nuovo lessico urbano*, Franco Angeli, Milano 2006.

⁹ Cf. LYNCH K., *L'immagine della città*, Marsilio, Venezia 1964. For Lynch, imaging of a city is based upon the notion *imagability* [sometimes referred to as *imaginability*], that is understood both as legibility of orientation and obviousness of interpretation. On one hand, *imagability* is defined by identity and structure of form, and on the other – by its significance.

¹⁰ Cf. ZEVIB., *Il linguaggio moderno dell'architettura*, Einaudi, Torino 1973.

¹¹ DE SIMONE M., *Disegno, Rilievo, Progetto*, NIS, Roma 1990.

¹² Academic year 2006–2007 ; 5 years curriculum : Architectural design ; [course led by] arch. Carolina Capitanio. Seminar projects were designed by the following students : S. Loparco, S. Lugari, S. Magonio, A. Mancuso, E. Manias, F. Manni, I. Mari, M. Marzi, D. Martini, M. Maruccia, C. Marullo, A. Masetti, C. Mastroberti, F. Mazzieri, I. Messina, F. Molea, S. Moneti, M. Tamma. The author wishes to thank Mr Enrico Salvadori, architect, for his assistance in preparing of the seminar.

for the course works aimed at acquainting the students with the procedures and developing their capability of interpretation of urban space (townscape) – not only in respect of analysis but also in the synthetic-critical respect.

Urban space may be described according to its typical formal characteristics, which define its structure and identity ¹³ *punctual elements*, like knots (squares or road crossings), *the panoramic viewpoints*, elements that are visually attractive, *linear elements* - paths, visual axes, *the borders* and the *area elements* such as urban regions or urban districts, “elements that are characterised by the formal unity and structural, social, ethnic or thematic one” ¹⁴. (il. 6)

The aim of such a description is to focus on potential *elements of strengths and weaknesses*, to point out *possibilities or threats* that are posed to such a complex system as the city centre of Florence - the historic site of world class, and to work on the existing systems of relations.

In their work the students had to point out the “doors” [“gates”] that should focus the flow of visitors to the historic centre; the main tourist routes within the centre; routes to panoramic viewpoints that allow for perception of the unity of the landscape in question.

Owing to these points, that are situated at the hills, along the river in the form of a sequence of bridges, and along the streets in the city (perspectival foreshortenings), the networks of visual relations between relevant elements is to be grasped; these are parts of a

unique system which defines and identifies the townscape of Florence. (il. 8)

The next task was to elaborate three graphic tables: the first to contain the survey of the assigned urban fronts, the second, more detailed, focusing on the assigned panoramic viewpoint toward the historic centre; and the final graphic table about architectural details and urban furnishings. Two further graphic tables were dedicated to drawing of monumental architecture in the historic city, and to a project of a contemporary architect in the townscape of Florence. (il. 9,10) The last two graphic tables have been carried out by the students by means of graphic revision of surveys found through bibliographical research in monographs or magazines.

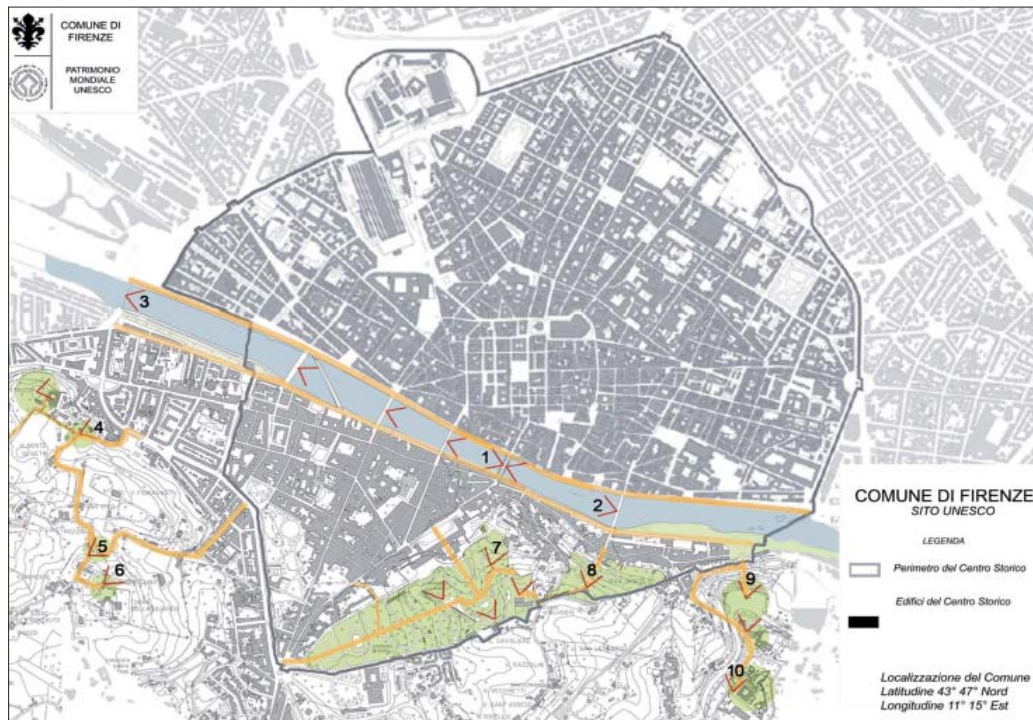
The last two graphics tables include the synthetic-critical approach to the topic assigned to each student and have the function of providing design information and guidelines about *gates*, *urban routes* or panoramic *points of view* allocated. (il. 11)

The model Threats / Opportunity, Strengths / Weaknesses (SWOT), which is the paradigm of tested cognitive analysis in managerial sciences, applied by the Florence Municipality in the Management Plan of the historic centre, is proposed in the last graphic tables. The graphic design of the tables regarding different identified themes was to emphasize the dynamics in the urban system which was the object of research.

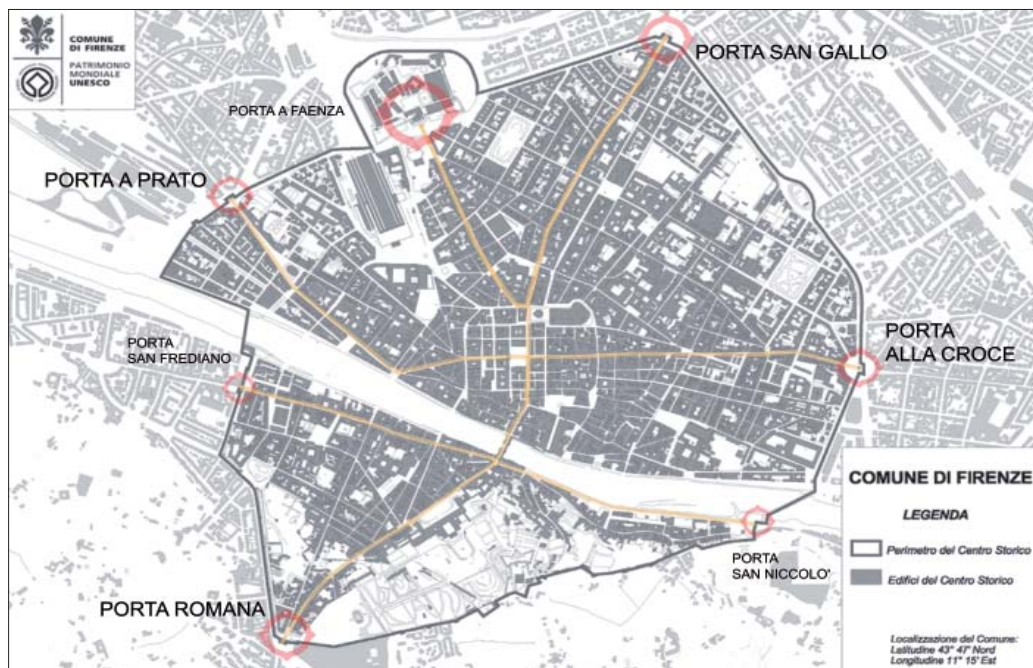
The strategic management of such dynamics, obtained from a matrix of interactions between external and internal elements [of the system], will contribute to the identification of design *guidelines* for the urban space under investigation.

¹³ Cf. LYNCH K., *op. cit.*; CAPITANIO C., *Il paesaggio e la sua rappresentazione – criteri di analisi per il progetto*, Alinea, Firenze 2002.

¹⁴ Cf. DE SIMONE M., *op. cit.*, p. 99.

1 System dróg i punktów panoramicznych wzdłuż doliny na południu Florencji w kierunku zabytkowego centrum.
Sistema dei percorsi e dei punti panoramici lungo la collina a sud di Firenze verso il Centro Storico Monumentale
System of roads and panoramic view points along the valley in the south of Florence, towards the historic centre.

2 Bramy i drogi dojazdowe do zabytkowego centrum Florencji: starożytne osie północ-południe i wschód-zachód (cardo i decumanus).
Porte e percorsi di accesso al Centro Storico Monumentale: gli antichi assi nord-sud (cardo e decumano)
Gates and access routes to the historic centre of Florence: ancient axes north-south and east-west (cardo i decumanus).

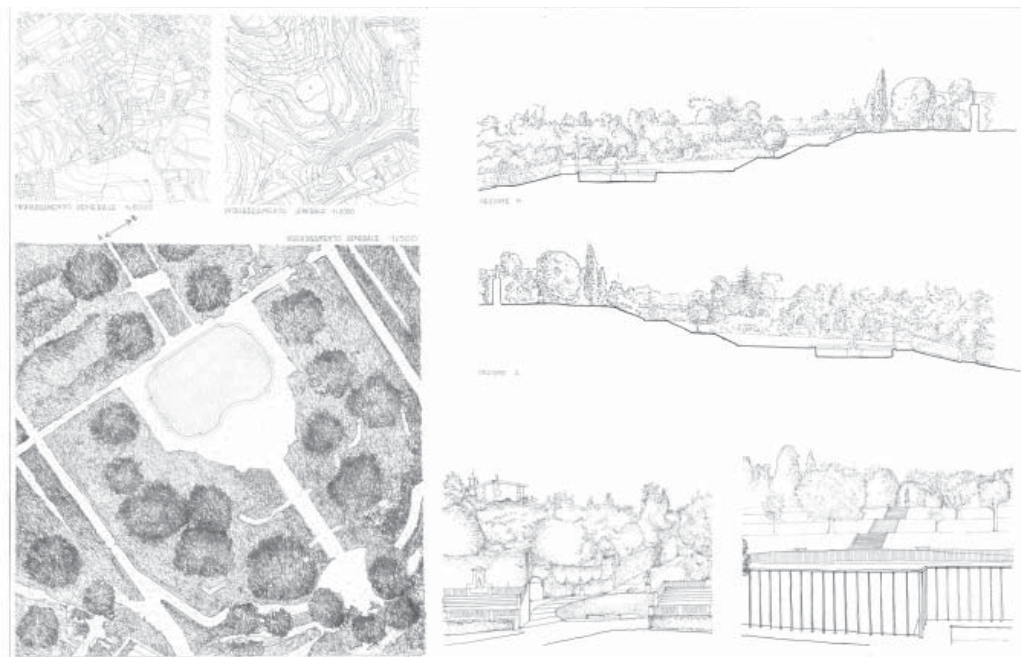
3 Widok na zabytkowe centrum z Forte Belvedere.
Vista da Forte Belvedere verso il Centro Storico Monumentale.
View towards the historic centre from the Forte Belvedere.

4 Widok z via di Bellosguardo
Vista da via di Bellosguardo
View from via di Bellosguardo

5 Widok z Giardino Bardini.
Vista da Giardino Bardini.
View from the Giardino Bardini.

6 Plan i przekroje fragmentów osi renesansowej Ogródów Boboli. Pomiar a vista, skala 1:500 (studentka: Francesca Mazzieri, rok akademicki 2006/07).

Pianta e sezioni di parte dell'asse rinascimentale del giardino di Boboli. Rilievo "a vista" scala 1:500 (allieva: Francesca Mazzieri A.A. 2006-07)

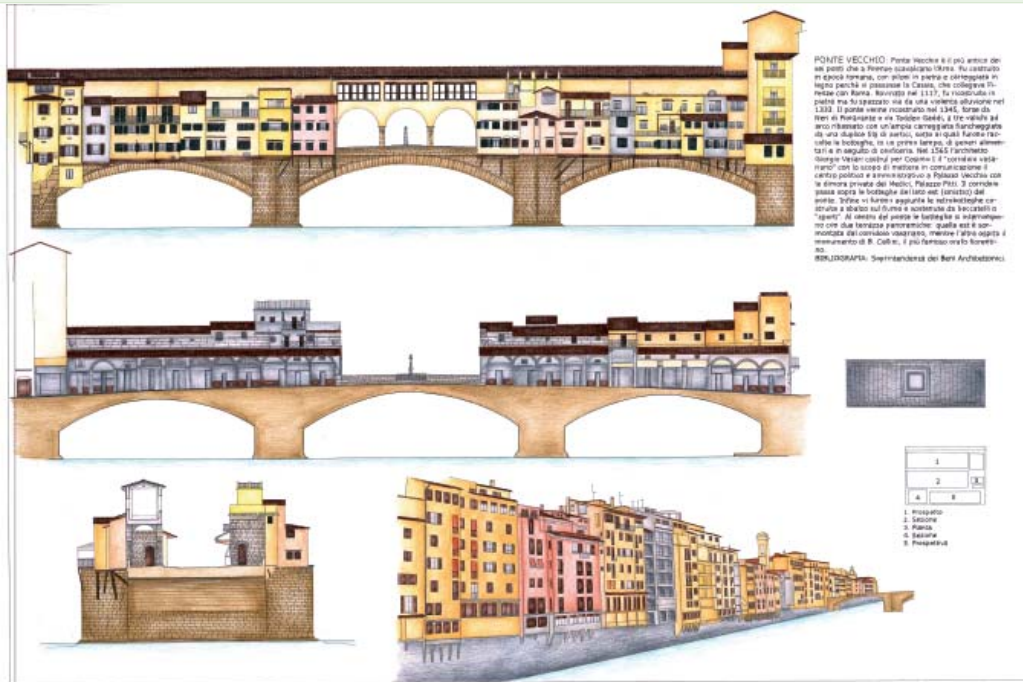
Plan and sections of fragments of the Renaissance axis of the Boboli Gardens. Survey a vista, scale 1:500 (student: Francesca Mazzieri, academic year 2006/07).

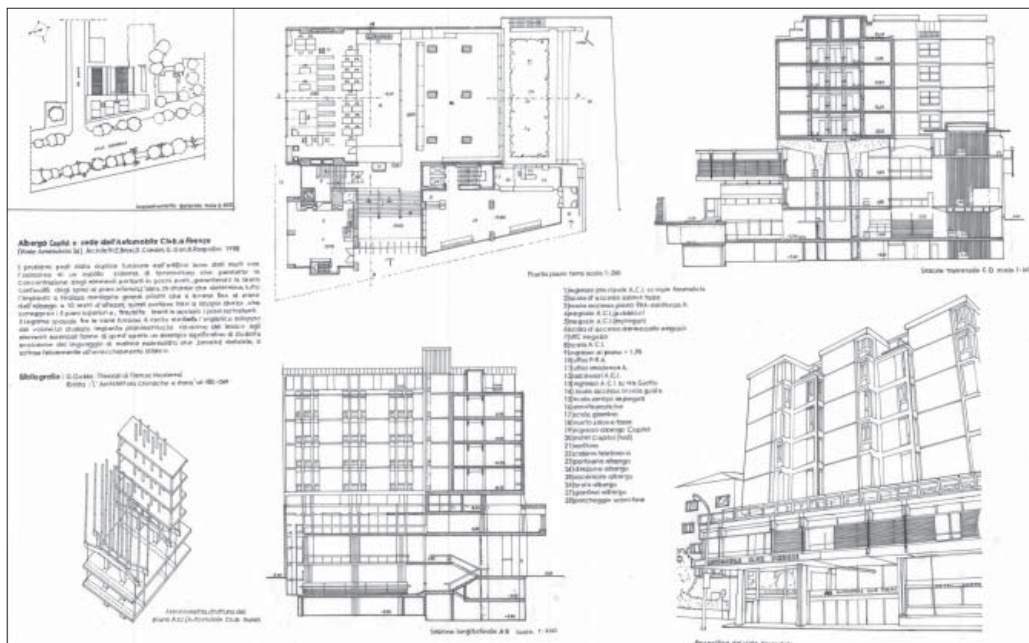
7 Pomiar miejski a vista z via Romana (student: Alessandro Masetti, rok akademicki 2006/07).

Rilievo urbano "a vista" di un tratto di via Romana (allievo: Alessandro Masetti A.A. 2006-07)

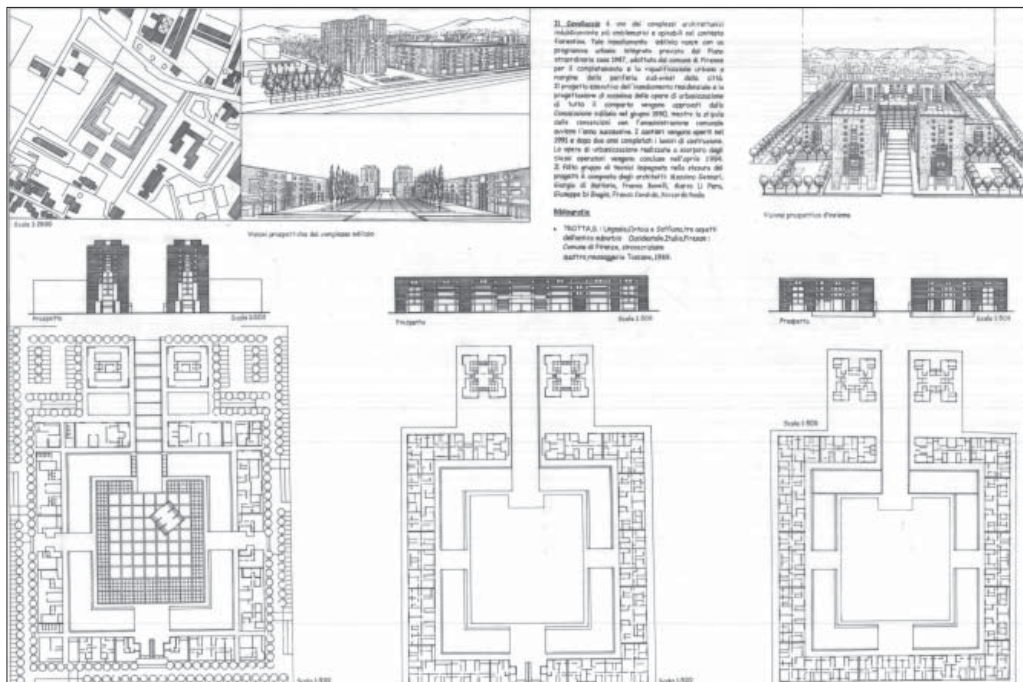
Urban survey a vista from via Romana (student: Alessandro Masetti, academic year 2006/07).

- 8 Pomiar w skali 1:200 z punktu panoramicznego na Ponte Vecchio w kierunku zabytkowego centrum Florencji (studentka: Francesca Manni, rok akademicki 2006/07).
 Rilievo in scala 1:200 del punto panoramico dal Ponte Vecchio verso il Centro Storico-Monumentale (allieva: Francesca Manni A.A. 2006-07)
 Survey in scale 1:200, from the panoramic point of view at the Ponte Vecchio, towards the historic centre of Florence (student: Francesca Manni, academic year 2006/07)

- 9 Projekt autorski w krajobrazie miejskim Florencji: 1958, Hotel Capitol isiedziba ACI (studentka: Maddalena Marzi, rok akademicki 2006/07).
 Il progetto d'autore nel paesaggio urbano fiorentino: 1958 Albergo Capitol e sede dell'ACI (allievo: Maddalena Marzi A.A. 2006-07)
 Design in the townscape of Florence: 1958, Hotel Capitol and ACI headquarters (student: Maddalena Marzi, academic year 2006/07)

- 10 Projekt autorski w krajobrazie miejskim Florencji: 1987 kompleks mieszkalny Cavallaccio na równinie nad Arno (student: Michele Tamma, academic year 2006/07).
 Il progetto d'autore nel paesaggio urbano fiorentino: 1987 il complesso del Cavallaccio nella piana. (allievo: Michele Tamma A.A. 2006-07)
 Design in the townscape of Florence: 1987, Cavallaccio housing complex at the plain on the River Arno (student: Michele Tamma, academic year 2006/07).

- 11 Pomiar krytyczny krajobrazu miejskiego Florencji: via del Corso – elementy „słabych punktów”, „mocnych punktów”, „zagrożeń” i „możliwości” (studentka: Michela Maruccia, rok akademicki 2006/07).
 Il rilievo critico del paesaggio urbano fiorentino: via del Corso – elementi di forza, di debolezza, opportunità e minacce (allieva: Michela Maruccia A.A. 2006-07)
 A critical survey of the townscape of Florence: via del Corso: elements of SWOT: strenghts, weaknesses, opportunities and threats (student: Michela Maruccia, academic year 2006/07)